

Gayatri Chakravorty Spivak, Nacionalizam i imaginacija i drugi eseji, Fraktura, Zagreb 2011., 197. str.

Esejom koji je podario naslov prvoj na hrvatski prevedenoj knjizi Gayatri Chakravorty Spivak započinje ova knjiga triju komplementarnih tekstova, u kojoj se čitanje kardinalnog teksta feminističke postkolonijalne kritike raspisuje i ostrašćuje tumačenjima (post)kolonijalnih procesa izvođenja nacionalne, političke i ekonomske suverenosti u vrijeme liberalnog kapitalizma i globalne financijalizacije. Spivak se u pothvat zazivanja uloge humanističkih znanosti u razboritu mišljenju svijeta otisnula putem kritike novih nacionalizama kao očudnih politika otpora čija se logika samo-ljublja oglašuje o nove (financijalizirane) politike imperijalizma. Razvrstani oko središnjeg eseja *Mogu li podčinjeni [subaltern] govoriti?* uvodni esej *Nacionalizam i imaginacija* kao i završni esej *Novo promišljanje komparativizma* okriljuju središnji tekst ove zbirke koji je izgrađen po osi raščitanja vlastite misli o konceptualizaciji subalternosti indijskog potkontinenta, pa onda rodne aspektiranosti kao i klasne usidrenosti konstatacije o podčinjenom, bezglasnom, utišanom "lokalnom svjedoku informacija" (*native informant*) i ne-moći uprizorenja u globalnom diskursu.

Prvi esej u zbirci naslovljen *Nacionalizam i imaginacija* čitamo kao ispisano obraćanje autorice publici Centra za napredne studije u Sofiji koje je svoju pitkost i jezgovitost djelomično temeljilo i činjenicom da je mišljeno kao govor. Prostor materinjeg jezika oko kojeg se gradi priča subalternosti (podčinjenosti), "nacionalne stvari" i nacionalizma kao "čuvstvenog mobiliziranja društveno isključenih" (str. 28) opservira se kao objekt nacionalne emancipacije ili nacionalne re-konstrukcije. Uplitanje književnosti i komparativistike u nacionalnu priču Spivak podvlači primjerom ženske usmene kulture u izvedbi formulaičnih napjeva u kojem se imaginacija približava i udaljava problemu osviještena "prvog jezika", i njegova društvena i kulturna imaginarija, koji stoji naspram krovne univerzalije hinduskog ili još krovnije upotrebe engleskog jezika. Otpor jezikom, anti-imperijalni protuudar tradicionalno konceptualiziranoj komparativistici, u kojoj se obnavlja "reljefni [jezični] zemljovid svijeta" jezične mnogostrukosti, ulazak u koje traži napor ovladavanja jezičnom barijerom nečujnosti i nepodatljivosti u biti subalternih domorodnih jezika, za Spivak je oblik uspostave ekvivalencije, one iste koju nudi Baudrillard u značenju reprezentacije/predstavljanja kao punine odnosa znaka i stvarnosti; ovdje jezika/pisma i njihovih subalternih nositelja. Problem prikriivanja realnosti subalternih (podčinjenih ili bezglasnih) jezičnom politikom azijske književnosti na engleskom jeziku Spivak odčitava kao igru globalnog i nacionalnog te gubitak regionalne subalterne jezične utopije. Revidirani esej *Mogu li potčinjeni [subaltern] govoriti?* nastavlja se na prvotno razmišljanje usredotočenjem na ženski lik čiji čin-govor-šutnja odgovaraju zahtjevima oblikovanja post-kolonijalne Indije kao nacije-države. Zagonetka, kako je tumači Spivak, ispletena oko sudbine-metafore Rani Gulari/Bhubaneswari Bhaduri tumačena dvojenjem nad učinkovitošću teorije Subjekta posredstvom razgovora M. Foucaulta i G. Deleuzea postaje sredstvom kritičke opservacije djelotvornosti programatskog tumačenja "iznošenja životne priče u ime povijesti" (str. 69). Spi-

vak se i ovdje usmjerava na ideju nacionalnog, ali i na varljivu ideju nacionalizma kao oslobođenja, posebice kad se ono spusti u domenu subjekta kao subalternog – nositelja ideje koju nacionalno i nacionalizam ispunjavaju značenjem u programu realizacije kolektivne emancipacije. Subjekt koji postaje ili se imenuje *native informant* – u ne odveć sretnom prijevodu “lokalni subjekt informacija”, pri čemu je jasna prevoditeljska nakana zaustavljanja u domeni subjekta, ali je nejasnom čini upravo ne-ekvivalencija i nerezonantnost spram Spivakičičine odluke da ovaj subjektivitet naziva *native informant*, ili u hrvatskoj antropologiji pristalo prevedeno “domorodni kazivač”, što bi pak opet upućivalo upravo na umještenost i prijenos lokalne priče o kojem Spivak govori kad inzistira na subalternosti kao nečujnosti, i ne-mogućnosti pristupa/ulaska u jezik dominacije – jamac je mogućnosti otpora epistemičkom nasilju. Upravo zato što na mjestu nacionalizma koje je zamišljeno kao strateška post-kolonijalna emancipacija ili novi red stvari, zapravo ne stoji ništa od subalternog očekivanja i samo-realizacije, te u redu-za ulazak u polje nacionalnog-poslije-kolonijalizma stoje subjekti koje se ovim “poretkom” ne mogu zahvatiti jer je isti odviše unificirajući, univerzalizirajući za sadržajne realnosti subalternog. Otud imenovanje priče o subjektu kao nominalističke katakreze koja ne implicira subalternog kao ni subalternost u njegovu/njezinu partikularizmu ili empirizmu ponad ideološke superstrukture Subjekta. Subjekt kao ideološka univerzalija prijeći tako da se ostvari subjekt kao heterogeno “lokalno” i “domorodačko”. Ovaj tekst zapravo nameće niz pitanja. Kako se, dakle, ideja da se priča o žrtvovanju indijskih udovica uprizoruje mizanscenski kroz odnose zadanih ideoloških subjekata u kojima žena kao subalterni postaje predmetom rasprave o akterima historiografije nacionalizma u Indiji? Zašto Spivak inzistira da Subjekt o kojem piše nije nepovratno heterogen?

Približavajući misao Ranajit Guhe koji uprizoruje tri mizanscenski relevantna aktera historiografije indijskog nacionalizma – dominantne kolonijalne strukture, dominantne lokalne nacionalne elite te narod i bezglasne – Spivak pokazuje kako predložena tipologija aktera pomaže ali i odmaže da se artikulira subalternost kao epistemička bezdomnost u još jednoj ideološkoj konceptualizaciji subjekata, te apelira za devijaciju u tumačenju u kojoj kao subalteran emancipira ženski subjekt koji poremećuje šutnju iz neočekivanosti mjesta elitnog. Problemu pogrebne prakse *satiya* Spivak tako prilazi kao lažnom pokazatelju slobod(n)e volje – “označitelju želje” žene, odnosno, ukazuje na varljivost definiranja *satiya* reformskim rječnikom kao “zločina” nazadne zajednice nad ženskim subjektom. *Sati* time za Spivak ne treba tumačiti niti kao “nagradu”, ili ispunjenje, ali ni kao kaznu sustava, tražeći objašnjenje i za svojedobnu revitalizaciju *satiya* u okviru “sumnjivih” nostalgičnih izbora ishodišta nacionalnog samodefiniranja u “protuhegemonijskoj” antikolonijalističkoj borbi Indije, već nam skreće pažnju na spolnost kao nosivu karakteristiku obilježavanja subjekta subalternosti.

Posljednji u trodijelnoj kompoziciji zbirke, esej naslovljen *Novo promišljanje komparativizma*, vraća nas “estetičkom obrazovanju u doba globalizacije”, njegovoj naravi i promišljanju cilja, kojeg Spivak nalazi u čitanju usporednog karaktera komparativnih studija, kao mehaničke izvedbe usporedbe nasuprot nakani predložena nova komparativizma koja se ogleda u propitivanju istinske sumjerljivosti komparativističkih izbora. Prikrivena hijerarhičnost naivno sagledane

usporedbe kao epistemičkog sredstva za Spivak je ključno mjesto u revidiranju ideje komparativizma. Povijesna zalihost jezika uskladištena u procesu "pojezičenja" u materinji jezik, procesu kojeg Spivak drži i svojevrsnim ovladavanjem jezične memorije, tek je jedan od načina da se usporednost i usporedivost kao odlika komparativistička prijegora promakne u pokušaj dubinskog nehijerahična ulaska u drugi jezik – nositelja komparativnog sadržaja koji bi se ostvarivao kroz pokušaj ekvivalencije kao osvještavanja jednakosti kao nužne odlike u pristupu zanemarenim jezicima i zanemarenom u jeziku drugog u okviru komparativnog pregnuća. Oblikovana kao cilj, "ekvivalencija u kontekstu" velika je gesta novog komparativizma koja se ogleda u iščitavanju političkog i etičkog, nacionalnog i odgovornog promišljanja razlike.

Knjiga Gayatri Chakravorty Spivak *Nacionalizam i imaginacija i drugi eseji* svojim hrvatskim "ujezičenjem" postaje dio one iste jezične memorije na koju upozorava Spivak kao na formativnu za svako postajanje u jeziku i presudnu za svako komparativističko okretanje drugim estetičkim tradicijama, u kojoj rastu neki novi ljudi, koji se sada mogu osloniti na hrvatski prijevod (ponekad neobičan u dijelovima koji se odnose na antropološku terminologiju). Razorna u opservaciji nacionalizma i feministički pažljiva spram svake univerzalije pa tako i globalne feminističke zajednice, Spivak nam je ponudila zbirku vlastitih razgovora s post-strukturalizmom i dekonstrukcijom te neo-marksizmom, s jedne strane, ali i nadahnute trenutke promišljanja zakonitosti nacionalizma, političke emancipacije u eri suptilno jezično zakrivenog liberalno-kapitalističkog imperijalizma.

Sanja Potkonjak

Paul Stoller, *The Power of the Between, An Anthropological Odyssey*, University of Chicago Press, Chicago, London 2009., 201. str.

Situacija bivanja između stvari, pojava, jezika, kultura, iskustava etnografije i profesionalne zajednice, zdravlja i bolesti, promatranja drugih i samopromatranja mentalna je i konceptualna poveznica memoarističke proze kojom nas američki antropolog Paul Stoller uvlači u vlastitu životnu dramu etnografa i čovjeka suočenog s pitanjima zagledavanja unatrag na život u etnografskom terenu i teren u etnografov u vlastitu životu. Prologom i epilogom zaokružena 24 poglavlja ove opsegom nevelike knjige sjećanja, ispisala su neka od temeljnih metodoloških pitanja etnografskog suočavanja s terenom i njegova tekstualnog strukturiranja sagledana u profesionalnoj etnografskoj autobiografiji. Kako se postaje etnografom? Slučajem? Kako se postaje terenskim etnografom? Ptičjim omenom? Što s teorijskim aparatom koji etnografiju – život – očvršćuje teorijskom strukturom? Kako se etnografov život ispisuje u etnografiji? Kako etnografski postupci rastu, sazrijevaju, rastaču se pod utjecajem životnih drama etnografa, izvan iskustva svjedočenja drugoga, odnosno, kao pismo svjedočenja sebe u etnografski posre-